

Ena Katarina Haler

Kultura stanovanja kao izraz duha vremena i arhitektonskog umijeća

*Arhitekt – investor – obrtnik: Stambena arhitektura
Rudolfa Lubynskog u zagrebačkom Donjem gradu,
Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 9. lipnja – 5. rujna 2025.*

AUTORSKA KONCEPCIJA IZLOŽBE: Irena Kraševac
AUTORSKI TIM: Marina Bagarić, Vanja Brdar Mustapić,
Boris Dundović, Katarina Horvat, Irena Kraševac,
Ivana Mance Cipek i Branko Ostajmer

Izložba postavljena u predvorju
Hrvatskoga državnog arhiva
Foto Irena Kraševac

U lipnju 2025. u prostorima Hrvatskoga državnog arhiva postavljena je izložba posvećena arhitektu Rudolfu Lubynskom. Građevina koja udomljuje izložbu najistaknutija je iz njegova obimnog opusa; građena kao sveučilišna biblioteka, nesumnjivo je najvažnije ostvarenje zagrebačke secesije i prvoklasni primjer *Gesamtkunstwerka*. Upravo je taj pristup projektiranju ono što autori izložbe ističu u autorstvu Lubynskog, ali ovoga puta u kontekstu njegova često previđenog rada na području stambene arhitekture. Izložba *Stambena arhitektura Rudolfa Lubynskog u zagrebačkom Donjem gradu – arhitekt, investor, obrtnik* ostvarena je unutar projekta ARHZAG i u suradnji Instituta za povijest umjetnosti i Hrvatskoga državnog arhiva. Autorsku koncepciju izložbe potpisuje Irena Kraševac, u suradnji s Borisom Dundovićem i Ivanom Manca Cipek s Instituta za povijest umjetnosti, Marinom Bagačić i Vanjom Brdar Mustapić iz Muzeja za umjetnosti i obrt, Katarinom Horvat iz Državnog arhiva u Zagrebu, te Brankom Ostajmerom s Hrvatskog instituta za povijest.

Zagrebački Donji grad nastaje i formira se kao – za to vrijeme karakteristično – urbano tkivo stambenih najamnih zgrada. Tradicija najamnog stanovanja i uloga investitora nasljeđe je koje dobro i pažljivo čuvamo do danas; promišljanje samih stambenih prostora i neodvojivost arhitekture od obrtništva mehanizam je koji već pripada povijesti. U razdoblju od 1909. do 1929. Lubynski je u Zagrebu projektirao dvadeset i pet stambenih zgrada. Naručitelji su bili privatni

investitori, ali i banke te mirovinske i dobrotvorne zaklade, a u izgradnji su sudjelovali umjetnici, obrtnici i tvorničari s ovog područja. Govorimo o danas nezamislivoj samoodrživosti građevinarskog poduzetništva na lokalnoj razini.

Rođen u Zagrebu 1873. u dobrostojećoj židovskoj obitelji Löwy, Lubynski se školuje na Visokoj tehničkoj školi u Karlsruheu. Nedugo po povratku u rodni Zagreb, 1907. s poduzetnikom Adolfom Müllerom počinje djelovati u području građevinarstva, da bi uskoro pokrenuo i vlastitu arhitektonsku praksu. Netom je provedena Regulatorna osnova i Donji grad je podijeljen u karakteristične blokove organizirane oko perivojnog poteza Zelene potkove, doba je industrijalizacije, tvornice na gradskoj periferiji sirovinama opskrbljuju sve brojnija gradilišta, dok se u središtu grada otvaraju obrtničke radnje kao produžetci majstorskih radionica iz drugih dijelova Monarhije. Industrijalizacija i urbanizacija otvaraju mogućnosti za priljev stanovništva, potrebe za stambenom izgradnjom su sve veće, a i stambeni standard slijedi spomenute procese. Građevni red propisuje izgradnju ugrađenih trokatnica, tada prevladavajućeg tipa na prostoru Donjeg grada. Uređenje stambenih interijera ima obilježja kasnog historicizma s tzv. *Altdeutsch* namještajem, sa secesijom kao stilom koji će obilježiti prijelaz u novo stoljeće. Na podove u stanovima se polaže hrastov parket, a u hodnicima, kuhinjama i kupaonicama keramitne pločice. Rudolf Lubynski u svoje zgrade postavlja keramiku iz tvornice Armina Schreiner. U reprezentativnim salonima postavljene

Izložena arhitektonska dekoracija
s kuća Rudolfa Lubynskog
FOTO Boris Dundović

Rudolf Lubynski: Kuća Mihelić,
Palmotićeveva 5, 1911.
FOTO Paolo Mofardin

su keramičke peći i to većinom one proizvedene u tvornici *Zagorka* iz Bedekovčine. Elektrifikacija na području grada kreće od 1910., pa ukorak s vremenom, Lubynski u svoje zgrade ugrađuje električna zvonca i telefonske priključke. Istovremeno, blato s još uvijek neasfaltiranih donjogradskih ulica građani otiru na ugrađena 'nožna strugala' smještena uz ulazna vrata.

Zahtjev investitora za što većom iskoristivosti površine građevne čestice, Lubynski ispunjava gradeći tržišno potentnu i ujedno zanatski izvanrednu arhitekturu. U Prilazu Gjure Deželića (42, 44 i 46) projektira niz od tri ugrađene trokatnice s dva stana po etaži. Uobičajena dispozicija i shema pročelja dinamizirane su izbacivanjem poligonalnih i zaobljenih erкера na uličnim pročeljima – a dodan je i pokoji stambeni kvadrat, na svaki način obzirno prema ulici na koju se reprezentativne prostorije otvaraju. U oblikovanju pročelja kod Lubynskog ima svakako slikarske vještine, zaigranosti, istovremeno i minucioznosti.

Za građevinskog poduzetnika Milana Eisnera, Lubynski projektira dvije najamne zgrade u Petrinjskoj ulici. Ponovno je prisutan vješt manevar zaobljenog erкера, kao i na kući za Samuela i Kristinu Schumacher u Preradovićevoj 37. Za adresu Amruševa 7 projektira trokatnicu za Lavoslava Schicka, odvjetnika, bankarskog i građevinarskog poduzetnika te istaknutog člana zagrebačke židovske zajednice. Danas obnovljena zgrada na Amruševu izlazi s dvama erkerima u koje bi stale i omanje sobe, a posljednja se etaža ističe

natkrivenim terasama s pogledom na sjever. Od predratnih projekata Rudolfa Lubynskog, osim spomenute antologijske Biblioteke, treba spomenuti i Svećenički dom iz 1910., smješten na kraju istočne osi Europskog trga na koji se otvara masivnom kolonadom što se proteže kroz sve tri etaže središnjeg dijela zgrade.

Jednoj drugačijoj tržišnoj praksi pripada Dobrotvorov dom u Haulikovoj 4, izgrađen na inicijativu samog Lubynskog i Velimira Deželića, koji je nakon smrti oca Gjure preuzeo predsjedanje društvom *Dobrotvor*. Prema njegovoj zamisli, prihodi od najma ovih stanova išli su za školovanje građana nižega socijalnog statusa. Kvaliteta izvedbe i materijala nije zbog toga odstupala – keramika je Schreinerova, kupaonice su opremljene suvremenom sanitarnom opremom i emajliranim kadama, ugrađeni su štednjaci u stanicama, a prisutna je i dekoracija pročelja.

Otvaranjem tržišta i pojavom sve većeg broja stranih trgovačkih poduzeća tipična donjogradska zgrada trebala je imati lokal u prizemlju i stanove na katovima, po mogućnosti sa što više etaža, pa se tako pojavljuje mezanin nad lokalom i još tri stambene etaže. Takvu uglovnicu Lubynski gradi za poduzetnika Davida Kanitza na tadašnjem Trgu N (danas Trg žrtava fašizma). Prema Zvonimirovoj ulici kuća je tek blago isturena, dovoljno da djeluje simetrično s obzirom na uvedenu središnju os; prema trgu se zato otvara polukružnim balkonom na prvom katu. Odmak od dekorativnosti i prelazak u modernistički izraz vidljiv je na kući Dostal u

Rudolf Lubynski: Dom društva
Dobrotvor, Haulikova 4, 1911./1912.
Foto Paolo Mofardin

Frankopanskoj 5A iz 1930. Plohe pročelja potpuno su reducirane, oblikovanje je svedeno tek na naglašene poteze vijenca. Nakon Prvog svjetskog rata i sam se Lubynski upušta u poduzetništvo te gradi vlastitu najamnu zgradu u Smiči-klasovoj 19. Nesumnjivo u duhu ranog modernizma, projektira takvu uglovnicu, ornamentiku zadržava tek u natruhama, da upućuje na njegov potpis. Iza asketske vanjštine nalaze se stanovi raskošnih kvadratura, s nizom stambenih prostorija organiziranih oko centralnog ovalnog *halla*. Prisutna su načela tipičnoga donjogradskog tlocrta, reprezentivne se prostorije nižu, no umjesto u dubinu, razmotavaju se uz ulične fasade i oko ulaznog prostora; služinčad i servisi završavaju u zapečku prema susjednoj zgradi. Arhitekt je sa suprugom živio na prvom katu, u raskošno opremljenom stanu s intarziranim parketom i otvorenim kaminom.

Iako građene po istim principima, unutar iste matrice i s gotovo jednakom tlocrtnom osnovom, nema tu dvije zgrade s jednakim ulaznim vratima, jednakom ogradom stubišta. Izložba *Arhitekt – investor – obrtnik* ukazuje na tu vezu sredstava, ideje i izvedbe do njezina najmanjeg detalja, kao neponovljivog i dragocjenog trenutka; na vezu koja stvara ono što se uistinu moglo nazvati kulturom stanovanja, u svakom pogledu. ✕

